

AMALIY FANLARNI O‘QITISHDA MUAMMOLI O‘QITISH TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Yangiboyev Xurshid Asatullayevich^{1,a}
*¹tayanch doktorant, Guliston Davlat Universiteti
Guliston, O‘zbekiston*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ПРИКЛАДНЫХ НАУК

Янгибоев Хуршид Асатуллаевич^{1,a}
*¹базовой докторант, Гулистанского государственного университета
Гулистан, Узбекистан*

THE USE OF PROBLEM-BASED TEACHING TECHNOLOGIES IN TEACHING APPLIED SCIENCES

Yangiboyev Xurshid Asatullayevich^{1,a}
*¹basic doctorant, Gulistan State University
Gulistan, Uzbekistan*

ANNOTATSIYA

Amaliy fanlardan muammoli o‘qitish, bilimlarni ongli va mustahkam o‘zlashtirishda, atrof – muhitda o‘zining faol munosabatini belgilab olishda va o‘quvchilarning bilish faoliyatini jonlantirishda katta imkoniyatga ega.

АННОТАЦИЯ

Применение проблемного обучения в предметах прикладного характера имеет большие возможности для осознанного и прочного усвоения знаний, формирования активного отношения к окружающей среде и оживления познавательной активности учащихся.

ANNOTATION

The problem-based teaching of applied subjects has great potential in ensuring conscious and solid assimilation of knowledge, determining one's active attitude towards the environment, and stimulating students' cognitive activity.

Kalit soʻzlar: Amaliy fanlar, muammoli oʻqitish, didaktik tamoyil, muammoli vaziyat, evristik metod, axborot.

Ключевые слова: Практические науки, проблемное обучение, дидактический принцип, проблемная ситуация, эвристический метод, информация.

Keywords: Applied sciences, problem-based teaching, didactic principle, problematic situation, heuristic method, information.

Bugungi kunda yurtimizda zamonaviy taʼlim tizimi yangilanib, yangi pedagogik va innovatsion texnologiyalar jadal rivojlanib bormoqda. Hozirgi kunda samarador oʻqitish texnologiyasi – bu muammoli oʻqitishdir. Uning vazifasi faol bilish jarayoniga undash va tafakkurda ilmiy – tadqiqot uslubini shakllantirishdir. Muammoli oʻqitish ijodiy, faol shaxs tarbiyasi maqsadlariga mos keladi.

Muammoli oʻqitish jarayonida oʻquvchining mustaqilligi oʻqitishning reproduktiv shakllariga nisbatan tobora oʻsib boradi.

Hozirgi pedagogikaga oid adabiyotlarda muammoli oʻqitishning turli taʼrif va tavsiflari bor. Bizningcha, nisbatan toʻliq va aniq taʼrif M.I.Maxmutov tomonidan berilgan boʻlib, unda muammoli oʻqitish mantiqiy fikrlar tadbirlari (tahlil, umumlashtirish) hisobga olingan, oʻrgatish va dars berish usullarini qoʻllash qoidalari va oʻquvchilarning tadqiqot faoliyatlari qonuniyatlarining (muammoli vaziyat, bilishga boʻlgan qiziqish va talab) tizimi sifatida izohlanadi.

Muammoli oʻqitishning mohiyati oʻqituvchi tomonidan oʻquvchilarning oʻquv ishlarida muammoli vaziyatni vujudga keltirish va oʻquv vazifalarini, muammolarini va savollarini hal qilish orqali yangi bilimlarni oʻzlashtirish boʻyicha ularning bilish faoliyatini boshqarishni tashkil etadi. Bu esa bilimlarni oʻzlashtirishning ilmiy – tadqiqot usulini yuzaga keltiradi. Maʼlumki, oʻqitishning har qanday asosida oʻquvchi faoliyatining muayyan qonuniyatlari, shaxs rivoji va ular negizida shakllangan pedagogik fanning tamoyillari va qoidalari yotadi.

O‘quvchining bilish faoliyati jarayoni mantiqiy bilish ziddiyatlarini hal qilishda obyektiv qonuniyatlari didaktik tamoyil – muammolikka tayanadi.

O‘qitishning hozirgi jarayoni tahlili psixolog va pedagoglarning fikrlash muammoli vaziyat, kutilmagan hayrat va mahliyo bo‘lishdan boshlanadi, degan xulosalari haqiqatga yaqin ekanligini ko‘rsatadi. O‘qitish sharoitida o‘quvchining o‘sha psixik, emotsional va hissiy holati unga fikrlash va aqliy izlanish uchun o‘ziga xos turtki vazifasini bajaradi.

Muammoli vaziyat muayyan pedagogik vositalarda maqsadga muvofiq tashkil etiladigan o‘ziga xos o‘qitish sharoitida yuzaga keladi. Shuningdek, o‘rganilgan mavzular xususiyatlaridan kelib chiqib, bunday vaziyatlarni yaratishning maxsus usullarini ishlab chiqish zarur. Shunday qilib, amaliy fanlarni o‘qitishdan muammoli vaziyat shunchaki “fikir yo‘lidagi kutilmagan to‘siq” bilan bog‘langan aqliy mashaqqat holati emas. U bilish maqsadlari maxsus taqozo qilgan aqliy taranglik holatidir. Bunday vaziyat negizida avval o‘zlashtirilgan bilim izlari va yangi yuzaga kelgan vazifani hal qilish uchun aqliy va amaliy harakat usullari yotadi. Bunda har qanday mashaqqat muammoli vaziyat bilan bog‘liq bo‘lavermasligini ta‘kidlash o‘rinli bo‘ladi. Yangi bilimlar avvalgi bilimlar bilan bog‘lanmasa, aqliy mashaqqat muammoli bo‘lmaydi. Bunday mashaqqat aqliy izlanishni kafolatlamaydi.

Shunday qilib, muammoli vaziyatning mohiyati shuki, u o‘quvchi tanish bo‘lgan ma‘lumotlar va yangi faktlar, hodisalar (qaysiki, ularni tushunish va tushuntirish uchun avvalgi bilimlar kamlik qiladi) o‘rtasidagi ziddiyatdir. Bu ziddiyat bilimlarni ijodiy o‘zlashtirish uchun harakatlantiruvchi kuchdir.

Muammoli vaziyatning belgilar quyidagilar:

- O‘quvchiga notanish faktning mavjud bo‘lishi;
- Vazifalarni boshqarish uchun o‘quvchiga beriladigan ko‘rsatmalar, yuzaga kelgan bilish mashaqqatini hal qilishda ularning shaxsiy manfaatdorligi.

Muammoli vaziyatdan chiqa olish hamma vaqt muammoni, ya'ni nima noma'lum ekanligini, uning nutqiy ifodasi va yechimini anglash bilan bog'langan.

Amaliy fanlarni o'qitishda muammoli o'qitish mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazishning muhim tomoni shundaki, bunda o'qituvchi uning ham ta'limiy, ham tarbiyaviy funksiyasini yaxshi anglab olgan bo'lishi talab qilinadi. O'qituvchi hech qachon o'quvchilarga tayyor haqiqatni (yechimni) berishi kerak emas, balki ularga, bilimlarni olishga turtki berishi, mashg'ulotlarda va hayot faoliyatlarida zarur bo'lgan axborot, voqea, vaqt va hodisalarni ongida qayta ishlashlariga yordam berishi lozim bo'ladi.

Muammoli o'qitish bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirishda, atrof – muhitda o'zining faol munosabatini belgilab olishda, o'quvchilarning bilish faoliyatini jonlantirishda katta imkoniyatga ega.

Muammoli o'qitishning tashkil etishning birinchi sharti o'quv axborotlarining takomillashib borish tizimidir.

Muammoli o'qitishning ikkinchi shartida muammoli o'qitish amalga oshiriladi va unda axborotning o'quv vazifasiga o'tkazilishi vaqtida uni yechish usulini tanlash imkoniyati ko'zda tutiladi.

Muammoli o'qitishning uchinchi sharti ta'lim oluvchining subyektiv mavqei, ularning bilish maqsadlarini anglab yetishi va qaror qabul qilishi, masalani hal qilish va natijani qo'lga kiritish uchun o'zlarining ixtiyorida bo'lgan vositalarni baholay bilishidir.

Muammoli o'qitishga asoslangan amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish metodikasi unda qo'llanadigan uslublarni asoslab berishni talab qiladi. Bunda: ijodiy, qisman - ijodiy yoki evristik, axborotlarni muammoli bayon qilish, axborotni muammoli boshlash orqali bayon qilish asosiy uslublar hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, materialni muammoli bayon qilishda tashabbus o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi va tobora faollashtirib boriladi.

O'qituvchi yangi materialni bayon qilishda uning yechilishini o'zi ta'minlaydi. Bunda o'qituvchi ziddiyatlarni ta'kidlaydi, uni barchaga eshittirib muhokama qiladi, mulohazalarini bildiradi, haqiqatni faktlar, mantiqiy isbotlar tizimi yordamida asoslaydi, o'qituvchi bu tadbirlarni muvaffaqiyatli amalga oshira olsa, o'quvchilar uning fikrlari borishiga diqqat bilan qo'shilib boradi. Muammolarning yechilish oqimiga qo'shilib ketadi, birga fikr yuritadi, birga hayajonlanadi, shu tariqa mashg'ulotning qatnashuvchisiga aylanadi. Bunda o'qituvchi o'quvchining bilish jarayonini savollar berish, savolga savol berish yo'li bilan boshqaradi va shu orqali sinfdagi o'rganilayotgan materiallar bo'yicha ziddiyatlarga diqqatni jalb qiladi va o'quvchilarni o'ylab fikr yuritishga majbur qiladi. O'qituvchi tushunilmagan savolni hal qilishdan oldin o'quvchilar o'zlaricha o'z javoblarini tayyorlab qo'yadilar va uni ma'lum muddat o'tgach o'qituvchining fikri va xulosasi bilan taqqoslaydilar.

Adabiyotlar ro'yxati; Библиографические ссылки; References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashri. – T.: "O'zbekiston", 2022. 416 bet.
2. M.Tilovova, Texnologiya va uni o'qitish metodikasi. – B.: "Durdona", 2021.
3. M.Q.Muxliboyev, M.Z.Murtozayev, Uy-ro'rg'or asoslari. Darslik. – G.: "Sirdaryo Print", 2021.
4. B.Qurbonov, G.B.Kurbanova, R.Inomov, X.A.Yangiboyev, Uzluksiz ta'lim tizimida texnologiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishning metodik asoslari. Monografiya. – G.: "Ziyo nashr-matbaa", 2024.
5. R.Ishmuhammedov, M.Yuldashev, Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: 2013. 279 bet.

6. <https://arxiv.uz>.